

Kadonneiden kyynelten metsästys

Kari Syrjänen, OH5YW

Erään, nyt jo edesmenneen kaukoparti-oradistin vieraillessa Kouvolan Sotilasradiomuseossa tutustumassa kokoelmiin, hän pyöritteli kädessään kyynelradiota ja ihmetteli puoliksi itsekseen, että liekö näitäkään enää montaa tallessa. Siitä mietteestä sai alkunsa ajatus yrittää selvittää montako ja missä mahtavat säilyneet kyyneleet ja muut Suomessa sodan aikana valmistetut sotilasradiot lymyillä. Maanpuolustuksen Tuki ry:ltä saimme pienen avustuksen käytettäväksi tätä tutkimusta varten ja sen suoman avun turvin olenkin kiertänyt ympäri Suomen maata museoita tutkien, varastoja penkoen ja sähköposteja lähetellen. Aivan yllättävistäkin paikoista laitteita on tullut vastaan ja suurin osa on myös tietojaan vapaaehtoisesti luovuttanut. Keskityn nyt tässä artikkelissa kertomaan tuloksista pelkästään kyynelradioiden kohdalta.

Jo 30-luvun puolivälin paikkeilla innokkaat Puolustuslaitoksen palveluksessa olleet radioamatöörit kokeilivat yksinkertaisia, itseherätteisiä lähettämiä saaden niillä hyviä tuloksia. Yksi heistä, Osmo Töyrylä OH2NG kokeili yksiputkista, vanerilevylle kasattua lähetintään Seivästöllä Puolustuslaitoksen kesäharjoituksissa, mutta asia jäi unholaan, kunnes 30-luvun lopulla tuli tarpeeseen kehittää kevyt ja yksinkertainen lähetin mahdol-

lisen sodan tarpeisiin. Vanhat kytkennät kaivettiin esiin ja kokeilut ja prototyypit jatkuivat, nyt Ragnvald Lautkarin OH2NN johdolla Varikkokomppanian leivissä.

Ensimmäinen varsinaiseen tuotantoon päässyt malli oli tyyppinimeltään M4 ja sitä alettiin valmistaa keväällä 1941. Oliko sitä ennen jo M1, M2 ja M3 ei ole selvinnyt. Ehkäpä ne olivat epäonnistuneita versioita, jotka joutuivat suoraan roskakoriin protovaiheen jälkeen.

M4 oli yhdellä DDD11 teräskuorisella paristoputkella tehty lähetin, joka oli sijoitettu alumiiniseen, vesitiiviiseen koteloon yhdessä hehkuparin kanssa. Anodiparisto jouduttiin kantamaan erikseen. Tehoa lähettimessä oli noin yksi watti.

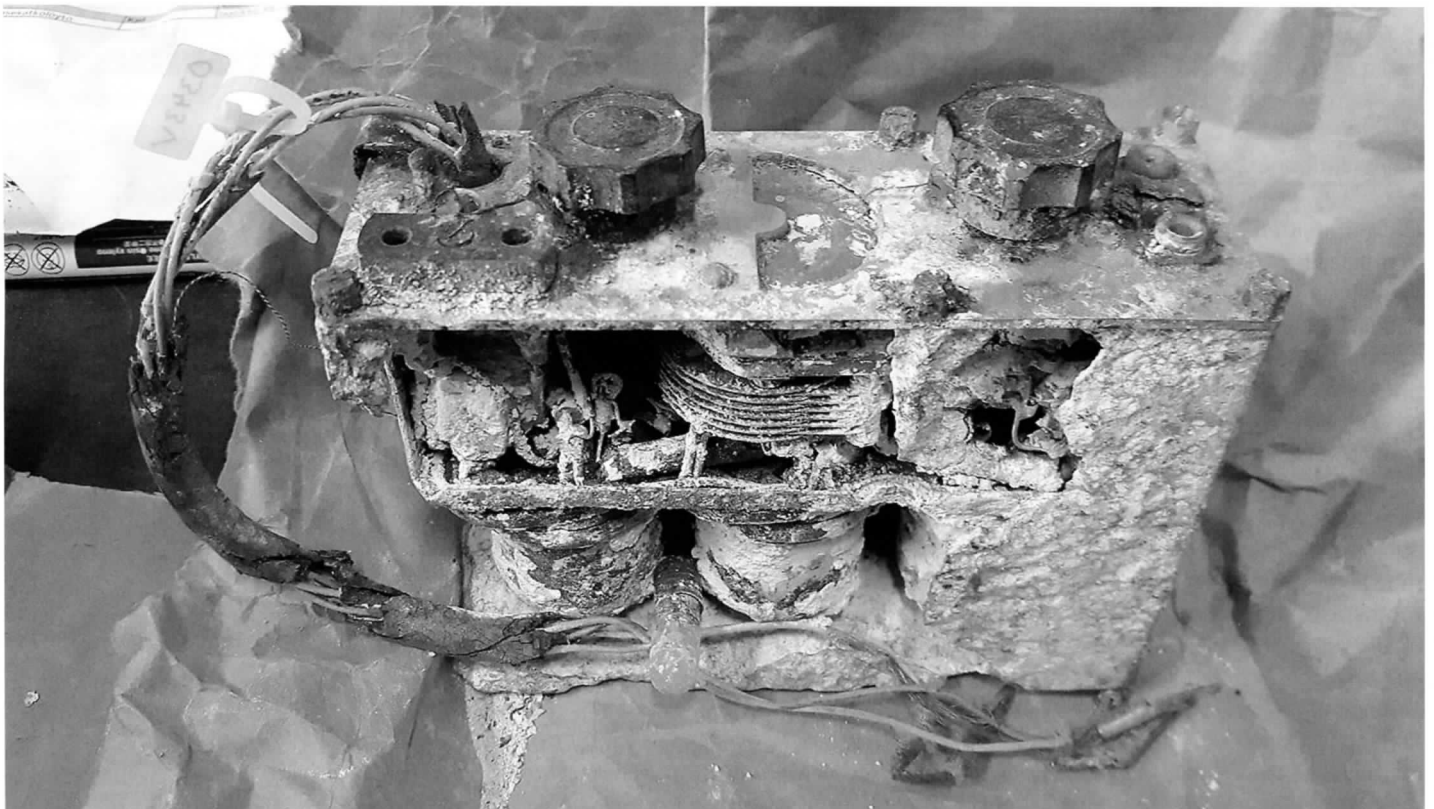
Olen tutkimuksissani onnistunut löytämään 56 kpl M4 lähetintä sarjanumeroiltaan 41 – 4226. Sarjanumeron edessä on numero 4 ilmaisemassa mallia. Näitä lienee siten valmistettu ainakin tuo 226 kpl.

Seuraava malli oli M5, joka oli sijoitettu samanlaiseen koteloon kuin M4, mutta teräskuorinen putki oli korvattu paljon suuremmalla lasikuorisella DLL21 putkella. Se vei sen verran tilaa sisältä, että hehkuparisto jouduttiin nyt sijoittamaan myös ulkopuolelle. Mallissa M5 sarjanumeron edessä on jostain syystä kirjain S ja numero 5, esim. S536. Jossain vaiheessa kokeiltiin myös pienen antennivirityslaitteen sijoittamista lähettimen

sisälle, mutta se ei ilmeisesti vastannut tarkoitustaan, koska pian palattiin alkuperäiseen kytkentään. Näissä antenniviritysmalleissa ei ole tuota S-kirjainta sarjanumeron edessä. M5 laitteita olen löytänyt vain 11 sarjanumeroiltaan S50 – S5100. Todennäköisesti siis vain 100 kpl tehtiin. Löytyneistä kolme oli tuota antenniviritysmallia.

Lähetin kaipasi rinnalleen myös vastaanottimen ja muutaman TÖPÖ-vastaanotinkokeilun jälkeen näki päivänvalon vastaanotin M7. Se oli suunnilleen M4/M5 lähettimen kokoinen, mutta ei ollut vesitiiviiseen koteloon lähettimen tapaan sijoitettu. Vastaanotin oli kolmiputkinen takaisinkytketty suora vastaanotin 11-sarjan teräsputkilla toteutettu konstruktio. Alkuvaiheessa vastaanotin koki useitakin muutoksia niin ulkonäköön kuin sisäiseen kytkentään ja ainakin 150 ensimmäistä oli varustettu vaihdettavalla kelalla. Mikä lienee ollut vaihtokelan tarkoitus, tuskinpa rintama- ja kaukopartio-oloissa vastaanotinta on auki ruuvattu ja kelaa vaihdettu? M7 eri variaatioita on löytynyt

Jotkut löydetyt kyynelradiot olivat aika huonossa kunnossa.

61 kpl sarjanumeroiltaan 74 – 7310, joten ainakin 310 vastaanotinta valmistettiin.

M8 ja M9 malleja on ollut muutama käytössä Erillinen Pataljoona 4:ssä sodan aikana, mutta yhtään ei ole putkahtanut esiin.

Päämajan kaukopartioilla kidemalli

Ehkäpä erilliset vastaanotin ja lähetin koettiin hankalaksi, koska seuraava malli M10 sisälsi molemmat laitteet samoissa kuorissa. Lähetin oli tehty M5 pohjalta ja vastaanotin M7 kytkentää mukaillen. Tätä M10 mallia Ruotsikin tilasi 100 kpl ja 25 kpl ehdittiin valmistaa ennen sodan loppumista. Loput 75 rakennettiin Tukholmassa Stella Polaris -operaation jälkimainingeissa. M10 valmistettiin myös versiona, jossa oli mahdollista käyttää kidettä taajuuden vakavoittamiseen. Kiteet olivat hankalasti saatavissa ja tätä kidemallia riitti vain Päämajan kaukopartioradisteille, muut saivat tyytyä perusmalliin. Perusmallia olen löytänyt yhdeksän kappaletta sarjanumeroväliltä 101 – 1059 ja kun kidemalli tuli saatavaksi, lisättiin sarjanumeron perään X-kirjain. Näitä tiedossani on neljä kappaletta väliltä 1064X – 1078X. Stella Polaris -operaation malleihin laitettiin jo sarjanumeron eteen M-kirjain ja loppuun B-kirjain, esim. M10150XB. Tätä mallia olen kaivanut esiin kahdeksan kappaletta

väliltä M1085XB – M10163XB. Kaikkiaan M10 on löytynyt 21 kpl.

M10-mallia seurasi M11X ja se oli viimeinen sarjatuotannossa ollut malli. Se erosi M10 mallista muun muassa siinä, että M10:ssä käytetyn 1,5 V:n hekkujännitteen sijasta M11X:ssä käytettiin 3 V:n hekkujännitettä. Jännite muodostettiin kytkemällä kaksi 1,5 V:n kenttäpuhelinparia sarjaan. Anodiparistona käytettiin 120 V:n pienoisanodiparistoa.

Lähettimen pääteaste kytkettiin mallissa M10 vuorovaihekytkentään, kun taas mallissa M11X päätepentodin puoliskot kytkettiin rinnan. Molempia malleja rakennettiin myös vastaanottimiltaan kaksialueisina. Kaksialueinen malli eroaa yksialueisesta mm. erilaisesta vastaanottimen viritysteikosta. Myös liittimien sijoituksissa on eroja. M11X olen löytänyt yhteensä 25 kpl sarjanumeroväliltä M113X – M11150X.

Viimeinen rakennettu kyynelmalli oli M12. Se oli taas vain pelkkä lähetin ja myös kooltaan huomattavasti suurempi. Sen kanssa käytettiin vastaanottimena M7. Tätä mallia tuskin rakennettiin montaa kappaletta ja itselläni on tiedossa vain 5 kpl sarjanumeroväliltä M122/7 – M129/7. Tuo kauttanumeron jälkeinen 7 lienee viittaavan M7 vastaanottimeen?

Yhteensä tiedostoissani on siis säilyneitä kyynelradioita 179 kpl. Suurin osa näistä on yksityisillä keräilijöillä ja

Kaikki kyynelmallit uutuuttaan kiiltävinä Pentti Kujalan valmistamina toimivina replikoina.

harrastajilla, loput eri museoissa. Osa on priimakuntoisia ja toimivia, toiset taas lähinnä raatoja.

70-luvulla erään Etelä-Suomalaisen romutarhan pihalla on ollut isot kasat poistettuja kyynelradioita sateessa ja tuiskussa. Onneksi näistä osa on saatu pelastettua ja listassani onkin yli 70 kpl tästä romuläjystä talteen otettuja.

Varmasti näitä lymyää vielä jossain ja otan mielelläni tiedot vastaan puuttuvista yksilöistä. Kerätyistä sarjanumeroista ja malleista löytyy lista netistä osoitteesta:

<http://putkiradiomuseo.fi/sotaradiot/kyynel.htm>

Lisää tietoa kyynelradioista löytyy Antero Tannisen, OH1KW kotisivuilta:

http://www.oh1kw.fi/Kyyneleen_lyhyt_kh.html

Teksti on aikaisemmin julkaistu RA-DIOT-lehdessä 3/2018